

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
У ВЧИТЕЛЬСЬКИХ СЕМІНАРІЯХ УКРАЇНСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ТОВАРИСТВА
“РІДНА ШКОЛА”**

УДК 37 (09) (477. 4/7): 94“18”/ “19”:371
DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.304383>

Галина Білавич, доктор педагогічних наук,
професор кафедри початкової освіти
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
Оксана Вінтоняк, кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри педагогіки та методик навчання
освітніх галузей і технологій початкової освіти
Коломийського педагогічного фахового коледжу
Світлана Довбенко, кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
Вероніка Озарко, студентка
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
У ВЧИТЕЛЬСЬКИХ СЕМІНАРІЯХ УКРАЇНСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ТОВАРИСТВА
“РІДНА ШКОЛА”**

У статті проаналізовано зміст професійної підготовки вчителів початкової школи в учительських семінаріях Українського педагогічного товариства “Рідна школа” (1881–1939 рр.). Незважаючи на численні перешкоди з боку урядових структур, товариство свого часу створило вчительські семінарії в Коломиї, Самборі, Стрию, Станіславові, Винниках, Тернополі; окрім них, під його патронатом діяли такі заклади у Львові, Яворові, Станіславові, Дрогобичі, організовані сестрами Чину Святого Василя Великого (сестрами василіянками). Для якісної підготовки абітурієнтів до вступу до вчительських семінарій створювали “семінарійні курси”. Зроблено висновок, що за умов бездержавності громадські активісти, освітні діячі створили систему української приватної педагогічної освіти, що забезпечила професійними кадрами наймасовішу ланку освіти – початкову.

Ключові слова: професійна підготовка вчителів початкової школи; Українське педагогічне товариство “Рідна школа”; сестри василіянки; учительські семінарії; початкові школи; зміст освіти; виховання; навчальні плани, програми; Західна Україна; Галичина.

Табл. 2. Літ. 17.

Halyna Bilavych, Doctor of Sciences (Pedagogy),
Professor of the Primary Education Department,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Oksana Vintonyak, Ph.D. (Philology),
Head of the Pedagogy and Teaching Methods of
Educational Fields and Technologies of Primary Education Department,
Kolomyia Pedagogical College
Svitlana Dovbenko, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor,
Associate Professor of the Primary Education Department,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Veronika Ozarko, Student, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

**PROFESSIONAL TRAINING OF ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS AT TEACHER
SEMINARS OF THE UKRAINIAN PEDAGOGICAL SOCIETY
“NATIVE SCHOOL”**

The Ukrainian Pedagogical Society “Native School” (UPS “Native School”) significantly contributed to the development of professional pedagogical education (1881–1939). Despite numerous obstacles, the society established teacher seminaries in Kolomyia, Sambir, Stryi, Stanislaviv, Vynnyky, Ternopil; in addition, under the auspices of the society, teacher seminaries operated in Lviv, Yavoriv, Stanislaviv, Drohobych, organized by the Sisters of the Order of Saint Basil the Great (OSBM) (Basilian Sisters). “Seminar courses” were created to prepare applicants for admission to teacher seminaries. Private educational institutions of the UPS “Native School” and Basilian Sisters operated under unified educational programs.

In the conditions of statelessness, civic activists and educational figures managed to create a system of Ukrainian private pedagogical education, which provided professional personnel for the most massive level of

education – elementary. Private teacher seminaries of the UPS “Native School” and Basilian Sisters became true forges where their own educational personnel were trained, who possessed not only necessary subject knowledge but were also properly prepared for pedagogical work, particularly in rural areas. Despite regional specifics, the content of professional training for elementary school teachers had much in common in Galicia, Bukovina, and Transcarpathia, especially during the Austro-Hungarian rule. During the interwar period of the 20th century, structural changes occurred in the development of educational institutions preparing specialists for public schools, which, in particular, manifested itself in the introduction of a five-year term of study in teacher seminaries. This, in turn, led to the renewal of education content in the form of new curricula, programs, educational and methodological literature, providing the content of pedagogical education with a practical orientation. The administration of teacher seminaries gained the right to choose educational programs depending on the level of preparation of future teachers.

Keywords: professional training of elementary school teachers; Ukrainian Pedagogical Society “Native School”; Basilian Sisters; teacher seminaries; elementary schools; education content; upbringing; educational plans, programs; Western Ukraine; Galicia.

Постановка проблеми. Інновації, які педагогічній науці та освіті, які розвиваються за умов війни і серйозних викликів, спричинених російським вторгненням на територію України, тривають процеси пошуку нових наукових парадигм, інноваційних моделей освіти, нагромаджуються історико-педагогічні знання, осмислюється досвід освітньо-педагогічних процесів історичної минушини, здійснюється системна трансформація педагогічної освітньої галузі для забезпечення нової якості освіти на всіх рівнях, включаючи вищу / передвищу її ланку. В історико-педагогічній науці з’являються нові наукові дискурси, які мають не лише теоретико-методологічне, але й важливе практико орієнтоване спрямування. З огляду на це продуктивним може стати досвід українських освітян (теоретиків і практиків) кінця ХІХ ст. – 1939 р., що належали до Українського педагогічного товариства “Рідна школа” (УПТ “Рідна школа”), які за умов бездержавності зуміли створити систему української приватної педагогічної освіти, що забезпечила професійними кадрами наймасовішу ланку освіти – початкову. За умов творчого використання ці напрацювання зможуть бути перспективними у процесі реформування сучасної професійної педагогічної освіти та випрацювання нових підходів щодо створення розвивальних середовищ для здобувачів початкової освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення надбань українських науковців засвідчує, що певні аспекти історичного досвіду організації професійної педагогічної освіти в Західній Україні кінця ХІХ ст. – 1939 р. є предметом пошуків багатьох дослідників (М. Барна Д. Герцюк, В. Гоммонай, Т. Завгородня, В. Павленко, Д. Пенішкевич, І. Петрюк, В. Росул, Б. Ступарик, О. Фізеші, П. Ходани та ін.); історичні аспекти розвитку післядипломної педагогічної освіти вивчали Н. Басараб, Н. Матвеева, Л. Прокопів, В. Руссол, Р. Скульський, В. Стинська, І. Стражнікова та інші науковці, проте є окремі питання, що потребують

додаткового розгляду та подальшого аналізу.

Мета статті – проаналізувати зміст професійної підготовки вчителів початкової школи в учительських семінаріях Українського педагогічного товариства “Рідна школа”.

Виклад основного матеріалу. Українське педагогічне товариство “Рідна школа” вагомо спричинилося до підготовки національних педагогічних кадрів у Західній Україні (1881–1939) (епіцентром діяльності освітян була Галичина). Офіційні освітні системи, які функціонували в регіоні, не могли задовольнити культурно-освітніх запитів та інтересів українства, тому значні зусилля активістів громадського, культурно-освітнього життя були зосереджені на створенні національної за змістом альтернативної до державної системи приватної освіти, що діяла в межах офіційної нормативно-правової бази, оскільки мала приватний характер, тож користувалася певною автономією, що проявилася у свободі добору методів, форм, засобів організації навчально-виховного процесу, упровадження інноваційних освітніх технологій, наданні національного змісту вихованню і навчанню дітей та юнацтва. Очолило громадський національний освітній рух УПТ “Рідна школа” (1881 р. створене під назвою “Руське товариство педагогічне” (РТП), згодом назву змінено на “Українське педагогічне товариство”, а з 1926 р., згідно зі змінами статуту, почало називатися УПТ “Рідна школа” [2]), у фарватері якого стояли не тільки культурно-освітні, педагогічні діячі, а й представники практично всіх ключових громадських товариств Галичини: жіночих, молодіжних, економічних, господарських, медичних, спортивних, станових (професійних), релігійних тощо. Рух за розбудову українського шкільництва активно підтримували національні фінансово-економічні установи, Українська греко-католицька церква (УГКЦ) та безпосередньо її очільник – митрополит Андрей Шептицький, широка громадськість. Створена розгалужена система української освіти, що складалася із дошкілля, народних, середніх, фахових шкіл та інших закла-

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
У ВЧИТЕЛЬСЬКИХ СЕМІНАРІЯХ УКРАЇНСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ТОВАРИСТВА
“РІДНА ШКОЛА”**

дів освіти, сформована в останній третині XIX ст., активно працювала лише в Галичині (наприкінці XIX – на початку XX ст. на Буковині українські громадські товариства організували національні навчальні заклади, на Волині за міжвоєнного двадцятиріччя діяло декілька українських приватних шкіл (про це більш докладно – у нашій публікації [3])). Станом на середину 1930-х рр. кількість різного роду рідношкільних закладів досягла позначки 367 із майже 21000 дітей [4, 123]. 1938 р. унаслі-

док реформування системи освіти та колонізаційної державної політики в школах УПТ навчалися 10100 дітей (табл. 1), зокрема в 33 народних школах (у тому числі й “збірних лекціях”) здобували освіту 6100 учнів, у 12 гімназіях та 11 ліцеях – 2500 юнаків та дівчат, у 15 фахових школах – 1500 учнів [4, 123]. Звісно, що це був малий відсоток (5 %) від загальної кількості учнів, які відвідували державні заклади освіти [4, 123].

Таблиця 1

Кількість дітей, які навчалися в українських приватних школах (1938 р.)

Тип навчального закладу	Кількість закладів освіти	Кількість учнів
Народні/початкові школи	33	6100
Середні школи (гімназії та ліцеї)	23	2500
Фахові школи	15	1500

Як видно з табл. 1, найчисленнішими були заклади початкової освіти, які репрезентували народні (початкові) школи, “збірні лекції” та приватне домашнє навчання. Учительські семінарії забезпечували початкову ланку освіти педагогічними кадрами. Виникнення у 1892 р. першої приватної учительської семінарії РТП започаткувало розвиток професійної педагогічної освіти, національної за змістом, що було спричинено низкою чинників, з-поміж яких – урятувати юне покоління українців від денационалізації. Провідний діяч УПТ “Рідна школа”, відомий педагог М. Галушчинський зазначав: “Так витворимо не тільки новий тип, тип, наділений громадськими чеснотами, що своїм добром буде вважати добро громади й свого народу, але витворимо діяльний тип людини з ініціативою шукати нові дороги до добробуту та щастя народу” [2, 1].

У справі відкриття приватних педагогічних закладів УПТ “Рідна школа” зустрічалася з неабиякими труднощами з боку польських урядових структур, влада забороняла відкривати нові учительські семінарії, позбавляла “права прилюдности” (офіційного статусу навчального закладу) чинні вчительські семінарії, запроваджувала польську мову як мову навчання, переслідувала свідоме українське вчителство тощо.

Незважаючи на численні перешкоди, УПТ “Рідна школа” свого часу створило вчительські семінарії у Коломиї, Самборі, Стрию, Станіславові, Винниках, Тернополі; окрім них, під патронатом товариства діяли вчительські семінарії у Львові, Яворові, Станіславові, Дрогобичі, організовані сестрами Чину Святого Василя Великого (ЧСВВ) (далі – сестри василянки). Для якісної підготовки абітурієнтів до вступу до цих педагогічних закладів

у низці міст Галичини створювалися “семінарійні курси”. У Львові, наприклад, на них навчалися 50 юнаків і дівчат, у Копичинцях (Тернопільське воєводство) – 35 і т. ін. [14, 163]. Приватні заклади педагогічної освіти УПТ “Рідна школа” та сестер василянок діяли за єдиними навчальними програмами.

Прогресивні педагоги постійно працювали над удосконаленням професійної підготовки майбутніх учителів. Про це засвідчують, наприклад, з’їзди вчителів у Відні (1906 р.; з-поміж 900 делегатів з різних земель Австро-Угорщини було численне українське представництво) та Львові (1907 р.), де з-посеред нагальних питань делегати актуалізували проблему формування професійних умінь і навичок випускників учительських семінарій, виступали за необхідність виділення семінаріям земельних ділянок для поліпшення “науки господарювання”, запровадження у жіночих закладах “науки огородництва” та введення до їхнього штату окремих викладачів із цих дисциплін [4, 158]. За 1920–1930-х рр. відбулися структурні зміни в розвитку педагогічних закладів із підготовки вчителів для початкової ланки освіти, що, зокрема, проявилось у запровадженні п’ятирічного терміну навчання в учительських семінаріях. Це зумовило оновлення змісту освіти, спричинило зміни в навчальних планах, програмах, оновлення навчально-методичної літератури. Адміністрація вчительських семінарій набула право добирати освітні програми залежно від рівня підготовки майбутніх учителів. Офіційно освітні програми змінювалися двічі, спричиняючи відповідні корективи в структурі загального розподілу навчальних годин. Так, у 1921–1926 рр. (порівняно із 1926–1937 рр.) відсоток загальноосвітніх предметів гуманітарного циклу зріс від 25,3 % до 34,5 %, у низці міст Галичини створювалися “семінарійні курси”.

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
У ВЧИТЕЛЬСЬКИХ СЕМІНАРІЯХ УКРАЇНСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ТОВАРИСТВА
“РІДНА ШКОЛА”**

відсоток предметів природничо-математичного циклу зменшився: з 27,5 % до 24,9 %, мистецько-технічної галузі теж зменшився – з 28,1 % до 21,5 % [15, 13]. Освітяни несхвально сприйняли факт вилучення польськими урядовими колами на початку 1920-х рр. предмету “Наука домашнього господарства” з навчальних планів учительських семінарій, що було найбільш актуально й важливо для українських педагогів, які працювали на селі та мали формувати господарсько-економічну культуру не лише учнівського юнацтва, а й усієї сільської громади [4]. Увірадноючи тодішню позицію українського вчителства, знаний учений-педагог, письменник, громадський активіст, відомий господарсько-економічний діяч, реформатор шкільництва, популяризатор ідеї розвитку шовківництва з-поміж освітян І. Филипчак 1938 р. стверджував, що таке необґрунтоване рішення негативно позначилося на рівні підготовки “повоєнних вихованців Самбірської учительської семінарії”, випускники якої мали доволі абстрактні уявлення про цю діяльність навчально-виховної роботи й були змушені компенсувати цю прогалину різними “допоміжними” заходами та шляхом самоосвіти [11]. Найвищий статус ручна праця мала в педагогіях: згідно з навчальними планами, на цей предмет відводили по 4 год. щотижнево на першому і другому курсах, що було вдвічі більше, ніж на співи і фізкультуру (мистецько-технічний цикл), а також на педагогічну психологію, історію виховання, загальну педагогіку тощо [16, 121]. Мистецько-технічні предмети та професійна підготовка також переважали на однорічних фахових учительських курсах, що працювали за навчальними планами учительських семінарій з українською мовою навчання, вони були затверджені Міністерством освіти 1926 р.

Важливою підставою для підготовки майбутніх учителів до формування господарсько-економічної культури дітей та юнацтва в краї стало розширення і вдосконалення матеріально-технічної бази в учительських семінаріях. Поряд із необхідним реманентом для дитячих городів, що функціонували при багатьох навчальних закладах УПТ “Рідна школа”, оснащували майстерні для викладання дисципліни “Ручні роботи”. У більшості вчительських семінарій був необхідний набір інструментів для проведення всього комплексу робіт, передбачених навчальною програмою. У Тернопільській приватній учительській семінарії лише впродовж 1929–1930 рр. його асортимент зріс із 38 до 57 позицій, з-поміж них були різні види ножиць, ножів, посуду, швейних машинок тощо [17, 16–20]. У кожному окремому випадку набір необхідного устаткування залежав від спеціалізації підготовки майбутніх педагогів до викладання ручних робіт.

Керівництво вчительських семінарій УПТ “Рідна школа” прагнуло, щоб зміст освіти сприяв

усебічній професійній підготовці майбутнього вчителя початкової школи. До числа навчальних предметів обов’язково входили українська мова та література, польська мова і література, математика, фізика, хімія, зоологія, ботаніка, мінералогія, геологія, астрономія, анатомія, фізіологія, гістологія, загальна біологія, історія рідного народу, краю, держави, світу, географія, державне, крайове, загальне шкільне законодавство, соціологія, економіка, політика, наука господарства, писання (каліграфія), рисунки, теоретичне та практичне малювання, іноземні мови (для вибору – німецька, англійська, французька мови), музика, співи, руханка та ін. [2, 143]. На їх вивчення планом передбачалося не більше 30 годин на тиждень. Велику увагу відводили вивченню декоративно-ужиткового мистецтва: виготовленню витинанок, виробів з глини, використанню декоративного рисунку при “жіночих ручних роботах” (вишивка, аплікація, гачкування, коронкарство (виготовлення мереживних та в’язаних виробів) тощо), а також дизайну одягу [2, 144]. Кожен здобувач педагогічної освіти мав за роки навчання задля підвищення рівня професійної підготовки оволодіти музичним інструментом: ще 1909–1910 н.р. у всіх учительських семінаріях до навчальних планів уведено навчання гри на скрипці. На це відводили одну годину щотижнево протягом чотирьох років. Таким чином, випускник учительської семінарії, працюючи в народній школі, на уроках музики вільно володів музичним інструментом, міг професійно акомпанувати дитячому співу, самостійно з нот заспівати чи заграти зі співаника для молодших школярів пісню, підготувати музичне свято тощо.

У курсі загальної біології належне місце відводили вивченню побутової, соціальної та шкільної гігієни. Так, 1891 р. австрійським міністерством освіти видано розпорядження, згідно з яким до навчальних планів учительських семінарій з 1891–1892 н.р. ввели курс гігієни та анатомії, а викладати його зобов’язували кваліфікованого медика [9]. Особливу увагу звернено на фізіологію й гігієну сімейного життя, етику статевих стосунків, гігієну вагітної жінки [10].

Навчальний процес у вчительських семінаріях УПТ “Рідна школа” був максимально наближений до практичного життя в школі. Цьому, окрім іншого, сприяв добір методів навчання, використання проблемного навчання тощо. Під час вивчення педагогічних і психологічних дисциплін здобувачі педагогічної освіти не просто знайомилися з відповідними поняттями – від них вимагалось також усвідомлення того, як ці теоретичні положення можна практично втілити в життя. На п’ятому році навчання випускники проходили педагогічну практику, брали участь у вчительських конференціях, що організовувались задля набуття

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
У ВЧИТЕЛЬСЬКИХ СЕМІНАРІЯХ УКРАЇНСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ТОВАРИСТВА
“РІДНА ШКОЛА”**

відповідних професійних знань, умінь і навичок. Педагогічна практика відбувалася за керівництва досвідчених педагогів, які мали вагомий стаж роботи в школі. Для випускників учительської семінарії читали курси лекцій з методики викладання окремих предметів, зі шкільного законодавства, ведення документації тощо. Важливе місце відводилося загальному огляду курсу історії педагогіки, психології дитини, зокрема вікової, суспільно-економічним наукам тощо. Практичні вміння і навички майбутні вчителі початкової школи формували в “школі вправ”, де була змога не тільки постійно стежити за освітнім процесом народної школи, а й брати в ньому активну участь.

Українське юнацтво свідомо готувало себе до самопожертви в ім'я майбутнього України, навчаючись у приватних українських учительських семінаріях, не очікувало ні кар'єри, ні “теплого місця” роботи, а добровільно йшла до села народними вчителями, навчаючи й виховуючи сільських дітей, пробуджуючи в них іскру любові до рідної землі, українського народу, національної історії, формуючи розвинену, творчу, національно зрілу особистість дитини як патріота України; нерідко через таку національно-просвітницьку діяльність учителі наражалися на переслідування з боку урядових структур [7, 92].

Основною лінією виховної роботи, її ідейною засадою та змістом педагога УПТ “Рідна школа” вважали виховання в учнів духовності, що передбачало формування загальнолюдських цінностей, помножених на національний патріотизм. Мета – виховати всебічно розвинену, національно свідому особистість – підпорядковувалися всі види виховної роботи: від знання і розуміння української символіки до організації національних свят. Особливо популярними з-поміж рідношкільного юнацтва були Різдво, Великдень, День святого Миколая, День Матері, Шевченківські дні та ін. Предметом особливої уваги педагогів учительських семінарій було навчання рідної мови і літератури. Педагогічний колектив ніколи не залишався осторонь добрих починань своїх учнів, спільно організовували різноманітні заходи. Так, у Коломийській приватній учительській семінарії “Рідної школи” систематично проводили святкові академії, приурочені націо-

нальним святкам та видатним постатям із славного історичного минулого [7, 92]. У вільний від занять час дівчата займалися, окрім предметних, у літературному, драматичному та інших гуртках; велику працю на ниві національного виховання проводив осередок “Пласту”, яким опікувався і керував П. Франко. Майбутні вчителі мали можливість розширити свої теоретичні знання та здобути практичні навички з кооперації в шкільних кооперативах та ощадних касах, що були створені в усіх навчальних закладах УПТ “Рідна школа” [7, 93], а для поглиблення наукових знань юнацтва діяли предметні гуртки за керівництва вчителів.

Не менш цікаве, змістовне життя було в учениць, які навчалися в приватних учительських семінаріях, що функціонували при монастирях сестер василянок. Таких навчальних закладів у Галичині було декілька: у Станіславові (1909–1934 рр.), Дрогобичі (1920–1934 рр.), Яворові (1909–1933 рр.), Львові (1922–1934 рр.). Вони мали статус державної школи, їхні випускниці вчителювали в народних школах або продовжували освіту в гімназіях чи фахових освітніх закладах [12].

Система національної педагогічної освіти, яка приносила добрі плоди українській громадськості Галичини, не задовольняла польську шкільну адміністрацію. Унаслідок шкільної реформи 1932 р. учительські семінарії реформовано в трирічні педагогічні ліцеї, що базувалися на гімназійній освіті, їх випускники здобували право працювати в народних школах, задля поглиблення професійної освіти вони також могли вступати до дворічного педагогіуму, після закінчення якого мали підстави працювати в школах I ступеня [13, 20–21]. На проведення шкільної реформи уряд відвів шість років. 1936 р. остаточно ліквідовано п'ятий курс учительських семінарій, на початку 1937–1938 н. р. польське Міністерством освіти організувало педагогічний ліцей (згодом на території львівського шкільного округу їх функціонувало 10 [6, 168–181]), проте “приватних педагогічних ліцеїв розпорядок міністерства не передбачав” [13, 22].

Отже, головним типом закладів педагогічної освіти, що забезпечували підготовку професійних кадрів у Західній Україні за досліджуваного періоду, були вчительські семінарії.

Таблиця 2

**Дані про розвиток учительських семінарій у Галичині
в 1906–1907 та 1935–1936 н. р.**

Навчальний рік	Державні / приватні	Дівочі / чоловічі	Українські	Кількість учнів: загальна / з-поміж них українців
1906–1907	5 / 12	9 / 5	4	4673 / 1021
1935–1936	15 / 6	–	16	

Джерела: [1; 6].

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
У ВЧИТЕЛЬСЬКИХ СЕМІНАРІЯХ УКРАЇНСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ТОВАРИСТВА
“РІДНА ШКОЛА”**

Подані в табл. 2 дані про розвиток учительських семінарій у Галичині на початку ХХ ст. відображають зміни в статусі (державні, приватні), характері (жіночі, чоловічі) та національному складі учнів цього типу закладів, що не могло не позначитися на змісті викладання загальноосвітніх і спеціальних дисциплін та інших аспектах професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Висновки. Українське педагогічне товариство “Рідна школа” (УПТ “Рідна школа”) вагомо спричинилося до розбудови професійної педагогічної освіти (1881–1939 рр.). Незважаючи на численні перешкоди, товариство свого часу створило вчительські семінарії у Коломиї, Самборі, Стрию, Станіславові, Винниках, Тернополі; окрім них, під патронатом товариства діяли вчительські семінарії у Львові, Яворові, Станіславові, Дрогобичі, організовані сестрами Чину Святого Василя Великого (ЧСВВ). Для якісної підготовки абітурієнтів до вступу до цих педагогічних закладів у низці міст Галичини створювалися “семінарійні курси”. Приватні заклади педагогічної освіти УПТ “Рідна школа” та сестер василянок діяли за єдиними навчальними програмами.

За умов бездержавності громадські активісти, освітні діячі зуміли створити систему української приватної педагогічної освіти, що забезпечила професійними кадрами наймасовішу ланку освіти – початкову. Ухвалені в Польщі 1924 р. законодавчі акти про мову викладання поставили під загрозу існування українських закладів із підготовки вчителів для народних шкіл, відчутного удару їм завдала шкільна реформа 1932 р.: ліквідувавши вчительські приватні семінарії законом 1932 р. і заборонивши створювати приватні педагогічні ліцеї, шкільна влада Другої Речі Посполитої в такий спосіб створила серйозні перешкоди щодо професійної підготовки українських педагогічних кадрів. Водночас учительські семінарії УПТ “Рідна школа” упродовж свого тридцятирічного існування стали тією творчою лабораторією, у якій виховувалась нова людина – носій української національної ідеї. Приватні вчительські семінарії УПТ “Рідна школа” та сестер василянок стали справжньою кузницею, де здобували освіту власні педагогічні кадри, які володіли не тільки необхідними предметними знаннями, а й були належно підготовлені до педагогічної праці, зокрема на селі. Попри регіональну специфіку, зміст професійної підготовки вчителів початкової школи мав багато спільного в Галичині, Буковині й Закарпатті, особливо за часів панування Австро-Угорщини. За міжвоєнного періоду ХХ ст. відбулися структурні зміни в розвитку закладів освіти з підготовки фахівців для народних шкіл, що, зокрема, проявилось в запровадженні п’ятирічного терміну навчання в учительських семінаріях. Це, своєю чергою, зумовило

оновлення змісту освіти у вигляді нових навчальних планів, програм, навчально-методичної літератури, надання змісту педагогічної освіти практико-орієнтованого характеру. Адміністрація вчительських семінарій здобула право вибору навчальних програм залежно від рівня підготовки майбутніх учителів.

Перспективами подальших наукових розвідок є дослідження професійної підготовки майбутніх учителів у процесі педагогічних практик, зокрема й у “школах вправ”, у вчительських приватних семінаріях УПТ “Рідна школа”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барна М.М. Розвиток педагогічної освіти в Східній Галичині (1867–1939 рр.): автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. Київ, 1996. 25 с.
2. Білавич Г., Савчук Б. Товариство “Рідна школа” (1881–1939). Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1999. 210 с.
3. Білавич Г., Савчук Б. Українські освітні товариства в Західній Україні у 20–30 рр. ХХ ст. *Молодь і ринок*. 2012. № 7. С. 8–13.
4. Білавич Г. Теорія і практика виховання господарської культури учнів та дорослих у Західній Україні (друга половина ХІХ – середина 40-х років ХХ століття). Івано-Франківськ: НАІР, 2015. 740 с.
5. Галушинський М. Національне виховання (статті і замітки). Львів, 1920. 32 с.
6. Завгородня Т. Дидактична думка в Галичині (1919–1939 роки). Івано-Франківськ: Плай, 1998. 167 с.
7. Коломия й Коломийщина. Збірник споминів і статей про недавнє минуле / ред. Богдан Романенчук. Філадельфія, 1988. 960 с.
8. На власних силах. Звідомлення головної управи Рідної Школи про працю і стан товариства “Р.Ш.” за час від 1 вересня 1937 до 31 серпня 1938. Львів: накладом т-ва “Рідна Школа”, 1939. 183 с.
9. Учитель. 1891. 1 березня. С. 76.
10. Учитель. 1914. 20 червня. С. 294.
11. Филипчак І. Учительська семінарія в Самборі. *Шлях виховання й навчання*. 1938. Ч. 2. С. 109.
12. Цьорох С. Погляд на виховну діяльність монахинь-василянок. Рим, 1964. 256 с.
13. Шах С. Реформа шкільництва. Перемишль, 1937. 24 с.
14. Ясінчук Л. 50 літ Рідної Школи. 1881–1931. Львів: Рідна школа, 1931. 270 с.
15. Program nauki w panstwowych seminarjach nauczycielskich. Wyd. 2. Zmienione. Warszawa, 1926. 264 s.
16. Rowid H. Nowa organizacja studiow nauczycielskich w Polsce I zagranicja. Warszawa, 1931. 228 s.
17. Sprawozdanie dyrekcji Prywatnego Seminarium nauczycielskiego w Ternopolu za rok 1927/28. Ternopol, 1929. 20 s.

REFERENCES

1. Barna, M.M. (1996). Rozvytok pedahohichnoi osvity v Shkhidnii Halychyni (1867–1939 rr.) [Development of pedagogical education in Eastern Galicia (1867–1939)]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv, 25 p. [in Ukrainian].

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
У ВЧИТЕЛЬСЬКИХ СЕМІНАРІЯХ УКРАЇНСЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ТОВАРИСТВА
“РІДНА ШКОЛА”**

2. Bilavych, H. & Savchuk, B. (1999). *Tovarystvo "Ridna shkola" (1881–1939)* [Society "Native School" (1881–1939)]. Ivano-Frankivsk, 210 p. [in Ukrainian].

3. Bilavych, H. & Savchuk, B. (2012). *Ukrainski osvitchni tovarystva v Zakhidnii Ukraini u 20–30 rr. XX st.* [Ukrainian educational societies in Western Ukraine in the 20-30s of the twentieth century]. *Youth & market*. No 7. pp. 8–13. [in Ukrainian].

4. Bilavych, H. (2015). *Teoriia i praktyka vykhovannia hospodarskoi kultury uchniv ta doroslykh u Zakhidnii Ukraini (druha polovyna XIX – seredyna 40-kh rokiv XX stolittia)* [Theory and practice of economic culture of students and adults in Western Ukraine (second half of the nineteenth – mid-40s of the twentieth century)]. Ivano-Frankivsk, 740 p. [in Ukrainian].

5. Halushchynskiy, M. (1920). *Natsionalne vykhovannia (statti i zamitky)* [National education (articles and notes)]. Lviv, 32 p. [in Ukrainian].

6. Zavorodnia, T. (1998). *Dydaktychna dumka v Halychyni (1919–1939 roky)* [Didactic thought in Galicia (1919–1939)]. Ivano-Frankivsk, 167 p. [in Ukrainian].

7. Kolomyia y Kolomyishchyna. *Zbirnyk spomyniv i statei pro nedavnie mynule (1988)*. [Kolomyia and Kolomyishchyna. Collection of memories and articles about the recent past]. Filiadelfia, 960 p. [in Ukrainian].

8. *Na vlasnykh sylakh. Zvidomlennia holovnoi upravly Ridnoi Shkoly pro pratsiu i stan tovarystva "R.Sh." za chas vid 1 veresnia 1937 do 31 serpnia 1938* [On their own. Report of the Main Board of the Native School on the

work and condition of the company "R.Sh." for the period from September 1, 1937 to August 31, 1938]. (1939). Lviv, 183 p. [in Ukrainian].

9. *Uchytel*. 1891. 1 bereznia. p. 76. [in Ukrainian].

10. *Uchytel*. 1914. 20 chervnia. p. 294. [in Ukrainian].

11. *Fylypchak, I. (1938). Uchytelska seminarია v Sambori* [Teachers' seminary in Sambor]. *The way of education and training*. No. 2. p. 109. [in Ukrainian].

12. *Tsorokh, S. (1964). Pohliad na vykhovnu diialnist monakhyn-vasyliianok* [A look at the educational activities of the Basilian nuns]. Rym, 256 p. [in Ukrainian].

13. *Shakh, S. (1937). Reforma shkilyntstva* [Reform of schooling]. *Peremysl*, 24 p. [in Ukrainian].

14. *Yasinchuk, L. (1931). 50 lit Ridnoi Shkoly. 1881–1931* [50 years of the Native School. 1881–1931]. Lviv, 270 p. [in Ukrainian].

15. *Program nauki w panstwowych seminarjach nauczycielskich* [Study program at state teacher training seminars]. (1926). Warszawa, 264 s. [in Polish].

16. *Rowid, H. (1931). Nowa organizacja studiow nauczycielskich w Polsce I zagranicja* [New organization of teacher studies in Poland and abroad]. Warszawa, 228 s. [in Polish].

17. *Sprawozdanie dyrekcji Prywatnego Seminarium nauczycielskiego w Ternopolu za rok 1927/28* [Report of the management of the Private Teachers' Seminary in Ternopol for the year 1927/28]. (1929). Ternopol, 20 s. [in Polish].

Стаття надійшла до редакції 22.03.2024

“Довго сам учишь, якщо хочеш навчати інших”.

*Тригорій Сковорода
український філософ, поет*

“Шворіння інтелекту переживають шумну суєту поколінь і на протязі століть зігрівають світ теплом і світлом”.

*Альберт Ейнштейн
один з найвизначніших фізиків ХХ століття*

“Ніхто не зможе побудувати для Вас міст, на якому Ви повинні перетнути потік життя, ніхто, крім Вас самих”.

*Фрідріх Ніцше
німецький філософ*

“Усе своє життя старанно навчайся. Кожен день ставай майстернішим, ніж ти був за день до цього, а на наступний день – майстернішим, ніж сьогодні. Вдосконалення не має кінця”.

*Ямамото Цунетомо
філософ, письменник*

